

Dr hab. Paweł Wajda, prof. UW

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0000-0003-4423-8881

e-mail: pawel.wajda@bakermckenzie.com

Zwrot kosztów z tytułu bezumownego korzystania z kapitału pieniężnego w przypadku stwierdzenia nieważności (*ex tunc*) umowy kredytu (cz. 2)

Reimbursement in case of non-contractual use of the monetary capital in the event of annulment (*ex tunc*) of the credit agreement (part 2)

Streszczenie

Przedmiotem niniejszej, drugiej części artykułu jest zagadnienie istnienia roszczenia kondykcijnego banków o zwrot kosztów z tytułu bezumownego korzystania przez kredytobiorców z kapitału pieniężnego udostępnionego przez banki w przypadku stwierdzenia nieważności (*ex tunc*) umowy kredytu. Kwestia ta powstała na gruncie orzecznictwa dotyczącego umów kredytów hipotecznych denominowanych albo indeksowanych do waluty obcej. W tej części artykułu omówiono powstałe wątpliwości, bazując na — co wymaga wyraźnego zastrzeżenia — dorobku orzecznictwa, a także proponując konkretne rozwiązania. Takie ujęcie zagadnienia wynika stąd, że będący przedmiotem niniejszego opracowania problem powstał na gruncie orzecznictwa sądowego (został niejako zainicjowany wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 20.02.2020 r., sygnatura: I ACa 635/19) i ma charakter *stricte* praktyczny; tym samym jego rozwiązanie powinno być niejako zaczerpnięte z dotychczasowego dorobku judykatury. W rezultacie rozważania doktrynalne, jak i analiza dorobku doktryny zostaną tutaj ograniczone do niezbędnego minimum.

Słowa kluczowe: bezumowne korzystanie z kapitału pieniężnego, bezpodstawne wzbogacenie, nieważność umowy kredytu, roszczenie kondykcyjne

Abstract

This second part of the article is about banks' condition claim regarding the reimbursement for non-contractual use of capital provided by banks in the situation of acknowledgement of invalidity (*ex tunc*) of credit agreement. The issue arises on the basis of judicial practice on mortgage credit agreements denominated in or indexed to foreign currencies. This issue arose on the basis of the jurisprudence concerning mortgage loan agreements denominated or indexed to a foreign currency. This part of article discusses the doubts that have arisen, based on — which requires an explicit reservation — the body of case-law, as well as proposing specific solutions. Such a solution is the result of the fact that the problem which is the subject of this paper has been created on the basis of court case law (where it was "initiated" in a way by the judgment of the Court of Appeals in Białystok on 20 February 2020; reference: I ACa 635/19) and is a strictly practical problem; thus, its solution should be drawn from the hitherto judicial output. As a result of the above, both the doctrinal considerations and the analysis of the doctrine *acquis* will be reduced here to the necessary minimum.

Keywords: non-contractual use of capital, unjust enrichment, invalidity of credit agreement, condition claim

JEL: G21, K15

Uwagi wprowadzające

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, rozstrzygając w treści wyroku z 20.02.2020 r.¹ o kwestii zwrotu kosztów z tytułu bezumownego korzystania z kapitału pieniężnego w przypadku stwierdzenia nieważności (*ex tunc*) umowy kredytu, stwierdził iż na gruncie orzecznictwa dotyczącego kredytów hipotecznych denominowanych we frankach szwajcarskich zasadne jest funkcjonowanie konstrukcji braku wynagrodzenia banku z tytułu bezumownego korzystania przez kredytobiorcę z kapitału udostępnionego przez bank w przypadku stwierdzenia nieważności (*ex tunc*) umowy kredytu. Ponadto stanowisko wyrażone przez Sąd Apelacyjny w Białymstoku zdaje się nie uwzględniać, że świadczenie banku, a w rezultacie korzyść odniesiona przez „kredytobiorcę”, polega na możliwości wykorzystania przez niego kredytu do realizacji i sfinansowania celu określonego w umowie kredytu, a także do tego, że bank — tak długo jak postanowienia umowy będą prawidłowo realizowane przez kredytobiorcę — nie będzie mógł żądać zwrotu środków pieniężnych mu powierzonych (*verba legis*: będzie musiał oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych). Dodatkowo Sąd Apelacyjny w Białymstoku stanął na stanowisku, iż świadczenie banku wynikające z umowy kredytu obejmuje wyłącznie wypłatę kwoty kredytu.

Stanowisko to należy uznać za budzące znaczne wątpliwości oraz rodzące istotne zagrożenia w obszarze praktyki funkcjonowania banków i instytucji kredytowych. W sytuacji bowiem hipotetycznego stwierdzenia przez właściwy sąd, że umowa kredytu była nieważna (*ex tunc*)², podzielenie powyższego stanowiska skutkowałoby tym, że bank nie mógłby w ogóle skutecznie dochodzić swoich roszczeń z tytułu bezumownego korzystania przez kredytobiorcę z kapitału pieniężnego przez okres funkcjonowania umowy kredytu (tj. przez okres, w którym kredytobiorca i bank realizowali postanowienia umowy kredytu). Tym samym „kredytobiorca” korzystałby w opisanej sytuacji w istocie z „bezpłatnego” (bezdolnego) kapitału pieniężnego pozyskanego od banku. Bank udostępniłby bowiem „kredytobiorcy” — na podstawie postanowień umowy kredytu, która okazałaby się być następnie nieważna — kapitał pieniężny bez jakiegokolwiek wynagrodzenia w ujęciu nominalnym. Co więcej — ze względu na dodatnią wartość stopy inflacji — ponosiłby realną stratę.

Celem przypomnienia Czytelnikom zaznaczę, że w pierwszej części niniejszego opracowania szczegółowej analizie prawnej poddano instytucję bezpodstawnego wzbogacenia w kontekście świadczeń „kredytobiorcy” oraz udzielającego kredytu banku, co pozwoliło na wskazanie, iż bezpodstawną korzyścią majątkową „kredytobiorcy” jest nie tylko uzyskanie środków pieniężnych z tytułu wypłaty kredytu, ale również korzyść w postaci możliwości dysponowania tymi środkami (a zatem w ujęciu ekonomicznym oszczędność kosztów, które musiałyby zostać poniesione przez „kredytobiorcę” w sytuacji, w której finansowanie uzyskałby w inny sposób na rynku finansowym). Przyjęcie takiego poglądu wynika również z okoliczności, iż w doktrynie przyjmuje się bardzo szerokie rozumienie wzbogacenia, które może polegać na nabyciu lub rozszerzeniu prawa albo zmniejszeniu pasywów, albo po-

wstrzymaniu powiększenia pasywów lub zmniejszenia aktywów, a zatem w istocie na nabyciu korzyści (*lucrum emergens*) albo uniknięciu straty (*damnum cessans*). W tym kontekście warto wskazać, iż „kredytobiorca”, otrzymując od banku w przypadku umowy kredytu w istocie dwa świadczenia, tj. wypłatę (udostępnienie kwoty kredytu) w połączeniu z możliwością korzystania z tak pozyskanych środków, powinien być również zobowiązany do zwrotu prócz kwoty udostępnionego kredytu, również kosztów pozyskania przez bank kapitału, który w uproszczeniu stanowi równowartość stawki referencyjnej dla danej waluty (np. WIBOR/LIBOR), a także ewentualnych dalszych kosztów obowiązkowo poniesionych przez bank w związku z pozyskaniem finansowania w okresie obowiązywania umowy kredytu. Truizmem wydaje się bowiem stwierdzenie, iż banki nie udostępniają środków pieniężnych „za darmo”, a konstrukcja darmowego kredytu jest niezgodna z wymogami z art. 69 i nast. ustawy z 29.08.1997 r. Prawo bankowe (Dz.U. z 2019 r. poz. 2357 ze zm., dalej p.b.).

Powyższe rozważania pozwalają na stwierdzenie, iż w przypadku kondycji banku w sytuacji, gdy bank odzyska od „kredytobiorcy” wyłącznie nominalną kwotę wypłaconego mu kapitału, to „kredytobiorca” osiągnie korzyść i będzie nadal wzbogacony. Tym samym hipotetyczne podzielenie stanowiska w przedmiocie braku zwrotu kosztów z tytułu bezumownego korzystania z kapitału będzie prowadzić do wniosku, iż w takiej sytuacji cel instytucji bezpodstawnego wzbogacenia w przypadku nienależnego świadczenia określonego w art. 410 ustawy z 23.04.1964 r. — Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740, dalej k.c.), nie zostanie zrealizowany (nieważność umowy co do zasady powinna skutkować bowiem zwrotem nienależnego świadczenia)³. W takim przypadku „kredytobiorca” będzie nadal bezpodstawnie wzbogacony o korzyści uzyskane w rezultacie dysponowania kapitałem i możliwości korzystania z niego, bank zaś będzie nadal bezpodstawnie zubożony o koszt pozyskania i udostępnienia kapitału, który został udostępniony „kredytobiorcy”.

Analiza zawarta w tej części artykułu będzie stanowić uzupełnienie argumentacji przemawiającej za przyjęciem wyrażonego powyżej stanowiska i zostanie przeprowadzona z wykorzystaniem metody analizy dogmatycznej i analizy dorobku judykatury. Uważam bowiem, że najważniejszym naukowo podejściem do tej problematyki będzie oparcie prowadzonego wywodu na analizie relewantnego orzecznictwa dotyczącego kwestii bezpodstawnego wzbogacenia. Tym samym w tej części opracowania prezentowane stanowisko oprę możliwie mocno na dorobku krajowej judykatury, wypracowanym na gruncie norm z art. 405–410 k.c.

Koncepcja prywatnoprawnego sankcjonowania działalności banku z tytułu nieważności (*ex tunc*) umowy kredytu

Nieprawidłowo podnosi się w judykaturze, że: „Uwzględnienie stanowiska powoda doprowadziłoby w istocie do *sui generis* »reaktywacji« nieważnej umowy kredytowej stron w zakresie oprocentowania, co pozostawałoby w sprzeczności

z koniecznością zaniechania stosowania nieuczciwego warunku, który skutkował taką sankcją oraz zapobieżenia uzyskania przez kredytodawcę z tego tytułu korzyści”. To ostatnie stanowisko oparto na przepisie z art. 6 dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. L 95, z 21.04.1993 r., s. 29–34, zwanej dalej Dyrektywą) (Najwyższa Izba Kontroli, 2018), motywując to tym, że: „Sądy krajowe są zobowiązane wyłącznie do zaniechania stosowania nieuczciwego warunku umownego, aby nie wywierał on obligatoryjnych skutków wobec konsumenta, przy czym nie są one uprawnione do zmiany jego treści. Wykluczonym jest, aby powód w osobnym procesie żądał zastąpienia nieważnej umowy innym stosunkiem prawnym i uzyskiwał z niego korzyść”. Takie stanowisko jest — w mojej ocenie — w całości nieprawidłowe. W stanie faktycznym, w którym został wydany wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 20.02.2020 r., wystąpiła sytuacja, w której właściwy sąd doprowadził do zaniechania stosowania nieuczciwego — w ocenie tego sądu — warunku umownego w ramach umowy kredytu, a tym samym doprowadził do tego, by warunek ten nie wywierał obligatoryjnych skutków wobec konsumentów. Realizacja tego ostatniego nastąpiła w drodze stwierdzenia nieważności umowy (*ex tunc*). Tym samym w jakimkolwiek przypadku nie jest uprawnione stanowisko, że rolą roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia jest uzyskanie przez bank zastąpienia nieważnej umowy kredytu (*condictio sine causa*) innym stosunkiem prawnym i uzyskiwanie z niego korzyści. Stanowisko takie jest bowiem stanowiskiem sformułowanym niejako w oderwaniu od tego, że z nieważnością umowy wiąże się obowiązek zwrotu wzajemnych świadczeń⁴.

Konieczne jest w tym miejscu zwrócenie uwagi na to, że celem regulacyjnym Dyrektywy jest przywrócenie naruszonej równowagi kontraktowej pomiędzy stronami umowy (tj. pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą). Za cel Dyrektywy (Rogoziński, 2018) nie można natomiast przyjąć jakiegokolwiek postaci sankcjonowania działalności przedsiębiorcy z tytułu abuzywności postanowień umowy, co w istocie zmateriaлизuje się w przypadku uznania, iż zasadny jest brak zwrotu kosztów poniesionych przez bank z tytułu bezumownego korzystania z kapitału przez „kredytobiorcę”. Po pierwsze, mielibyśmy bowiem do czynienia z sytuacją, w której bank nie uzyskałby z tytułu nieważnej umowy takiego wynagrodzenia, jakie planował uzyskać i które zostało uzgodnione pomiędzy stronami w chwili zawierania umowy kredytu. Po drugie, bank samodzielnie ponosiłby ryzyko walutowe związane z udzielonym kredytem hipotecznym i nie miałby możliwości odzyskania kosztów poniesionych w związku z pozyskaniem kapitału potrzebnego na sfinansowanie potrzeb „kredytobiorcy”. Tym samym sprzecznie z celem regulacyjnym Dyrektywy — „kredytobiorca” odniósłby bezpodstawną korzyść w rezultacie spełnienia przez bank nienależnego świadczenia.

Rozwijając powyższy wątek, warto wskazać, że rola instytucji bezpodstawnego wzbogacenia jest zbieżna z celem regulacyjnym Dyrektywy. Rolą instytucji z art. 405 i nast. Kodeksu cywilnego jest bowiem nie tylko ochrona majątku przed jego bezpodstawnym uszczupleniem, ale i kontrola poprawności wszelkich przesunięć majątkowych, a zatem przywrócenie

równowagi majątkowej pomiędzy stronami umowy, która okazała się nieważna (*ex tunc*). Trafnie wskazał bowiem Sąd Najwyższy w wyroku z 13.05.1988 r.⁵, że: „Celem roszczenia o wydanie bezpodstawnego wzbogacenia jest przywrócenie równowagi zachwianej nieuzasadnionym przejściem jakiejś wartości z jednego majątku do drugiego”. W judykaturze wskazuje się również, że: „Przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu należy stosować wtedy, gdy brak jest innej podstawy prawnej, na jakiej możliwe byłoby przywrócenie równowagi majątkowej, naruszonej bez prawnego uzasadnienia, jak również wtedy, gdy inne środki połączone są z większymi trudnościami. W szczególności przepisy te mają zastosowanie, gdy brak umownej lub deliktowej podstawy uwzględnienia roszczenia i nie ma też możliwości dokonania rozliczeń na podstawie art. 224–230 k.c.”⁶. Podobnie podnosi się w doktrynie — wskazuje się mianowicie, że fundament aksjologicznym zobowiązania z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia jest wynikający z zasady sprawiedliwości (art. 2 Konstytucji RP) nakaz oddania każdemu tego, co mu się należy⁷ (Trzaskowski, 2018; Księżak, 2020; Sokołowski, 2014).

W powyższym kontekście należy powtórzyć, że jakkolwiek rolą instytucji z art. 6–7 Dyrektywy jest, by przedsiębiorca w umowach z konsumentami nie zawierał postanowień, które wprowadzają abuzywne warunki, oraz to, by nie odnosił korzyści z tytułu takich umów, to nie można w żadnym razie mówić o tym, że w przypadku zastosowania do nieważnej umowy kredytu (*condictio sine causa*) instytucji bezpodstawnego wzbogacenia i orzeczenia przez właściwy sąd na rzecz banku — w ramach kondycji banku — obowiązku zwrotu przez „kredytobiorcę” kwoty kapitału, jak i kwoty stanowiącej równowartość kosztów poniesionych przez bank w związku z udostępnieniem kapitału, będziemy mieli do czynienia z naruszeniem celu z art. 6 Dyrektywy czy też celu prewencyjnego z art. 7 Dyrektywy (motyw 3 w preambule do Dyrektywy).

Bank nie uzyska bowiem jakiegokolwiek korzyści, tylko stanie na jego rzecz zwrócona kwota stanowiąca równowartość udostępnionego kapitału i kosztów poniesionych w związku z pozyskaniem środków pieniężnych przeznaczonych na sfinansowanie potrzeb „kredytobiorcy”. Celem Dyrektywy jest przywrócenie równowagi, a nie sankcjonowanie przedsiębiorcy⁸, tj. osiągnięcie stanu, w którym stosunek zobowiązaniowy łączący przedsiębiorcę z konsumentem będzie odpowiadał zasadzie słuszności kontraktowej i respektował w całości interesy obu jego stron w zgodzie z dobrymi obyczajami. Nie chodzi zaś o to, by w rezultacie zastosowania postanowień Dyrektywy (tj. w istocie odpowiednich przepisów prawa krajowego), przedsiębiorca został ukarany jakąkolwiek postacią sankcji.

Waloryzacja świadczeń?

W tym miejscu — niejako na marginesie prowadzonych rozważań — należy wskazać, że w przypadku rozliczeń z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia, będących konsekwencją nieważności umowy kredytu, występuje wręcz modelowy przykład sytuacji, w której zastosowanie powinna znaleźć in-

stytucja waloryzacji świadczenia z art. 385¹ § 3 k.c.⁹. Należy bowiem za Sądem Najwyższym zauważyć, że: „ustalenie wartości wzbogacenia i zubożenia powinno (...) zostać dokonane nie na datę wystąpienia z żądaniem wydania wzbogacenia, ale na datę wystąpienia powinności liczenia się przez wzbogaconego z obowiązkiem zwrotu korzyści uzyskanej bez podstawy prawnej”¹⁰. Oczywiście jest, że realna wartość i siła nabywcza pewnej kwoty w określonej dacie jest inna niż realna wartość i siła nabywcza tej kwoty po upływie ponad 10 lat, gdy w tym czasie wartość ta istotnie spadła.

Zgodnie z art. 358¹ k.c.¹¹ „W razie istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza po powstaniu zobowiązania, sąd może po rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współżycia społecznego, zmienić wysokość lub sposób spełnienia świadczenia pieniężnego, chociażby były ustalone w orzeczeniu lub umowie”. Dokonując wykładni tego przepisu, należy wskazać, że swoistym bodźcem uruchamiającym zastosowanie tej instytucji jest okoliczność, by pomiędzy dniem powstania zobowiązania a dniem orzekania w tej sprawie przez właściwy sąd powszechny miała miejsce istotna zmiana siły nabywczej pieniądza. Sąd powinien zatem porównać siłę nabywczą pieniądza w chwili powstania zobowiązania oraz w chwili orzekania. Należy przy tym wskazać, że ocena przesłanek dokonania waloryzacji sądowej pozostawiona została w całości władzy sędziowskiej (tj. uznaniu sędziowskiemu opartemu na wszechstronnym rozważeniu okoliczności danej sprawy). Sąd, dokonując waloryzacji, powinien oprzeć się w rezultacie wyłącznie na przesłankach wymienionych w wyżej przywołanym przepisie, tj. powinien rozważyć, czy za dokonaniem waloryzacji przemawiają interesy obu stron umowy, a także zasady współżycia społecznego¹². *Ratio* powyższego rozwiązania jest takie, by proces sądowej waloryzacji świadczenia *ab initio* pieniężnego, w ramach którego sądowi pozostawiana jest przez ustawodawcę znaczna swoboda jego przeprowadzenia, szczególnie gdy chodzi o dobór miernika waloryzacji oraz ostateczne określenie jego rozmiaru ilościowego, na podstawie kryterium interesów stron stosunku zobowiązaniowego oraz zasad współżycia społecznego, służył przede wszystkim przywróceniu, chociażby w części, jego pierwotnej wartości, zniesionej lub ograniczonej przez trudny do obiektywnego przewidzenia istotny upadek siły nabywczej pieniądza w okresie pomiędzy powstaniem zobowiązania a okresem, w którym świadczenie stało się wymagalne¹³. Wykładnia celowościowa przepisu art. 358¹ § 3 k.c. przemawia przy tym za przyjęciem stanowiska, że waloryzacja świadczeń pieniężnych uzupełnia zasadę *pacta sunt servanda*, a także wzmacnia i utwierdza inną związaną z nią regułę, według której dłużnik powinien wykonać zobowiązanie zgodnie z jego treścią, w sposób odpowiadający jego celowi społeczno-gospodarczemu, zasadom współżycia społecznego oraz zwyczajom — jeżeli są one w tym zakresie ustalone (art. 354 k.c.)¹⁴. Chodzi tutaj w istocie o przywrócenie świadczeniom wynikającym ze zobowiązań pieniężnych ich pierwotnej wartości¹⁵.

W orzecnictwie trafnie przyjmuje się, że do zakresu zobowiązań podlegających waloryzacji należy zwłaszcza zobowiązanie z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia¹⁶. Wskazuje się przy tym, że: „Przepisy przewidują obowiązek zwrotu świadczeń wzajemnych z nieważnej umowy bez względu na doko-

nujące się w międzyczasie zmiany relacji w sferze wartości rynkowej dóbr będących przedmiotem świadczeń wzajemnych podlegających zwrotowi. Ekwiwalentność owych świadczeń winna istnieć na dzień dokonania zwrotu, gdyż w przeciwnym razie doszłoby do niesłusznego wzbogacenia jednej ze stron. Oznacza to, że zwracana w następstwie nieważności umowy sprzedaży cena kupna powinna odpowiadać aktualnej wartości podlegającej zwrotowi rzeczy”¹⁷. Podobnie trafnie w orzecnictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że: „Wymagalność świadczenia pieniężnego w postaci zwrotu ceny świadczonej w wykonaniu nieważnej czynności prawnej nie ogranicza *a limine* zastosowania zasady waloryzacji”¹⁸. Należy wreszcie za Sądem Najwyższym zauważyć, że: „ustalenie wartości wzbogacenia i zubożenia powinno (...) zostać dokonane nie na datę wystąpienia z żądaniem wydania wzbogacenia, ale na datę wystąpienia powinności liczenia się przez wzbogaconego z obowiązkiem zwrotu korzyści uzyskanej bez podstawy prawnej”¹⁹. Niezbędne jest zatem, by sąd przy ustalaniu zakresu waloryzacji wziął pod uwagę konieczność przywrócenia świadczeniu pieniężnemu jego pierwotnej siły nabywczej. Jak już wspomniano, siła nabywcza pewnej kwoty w 2008 r. (a zatem jej realna wartość) jest inna, niżeli siła nabywcza tej kwoty po upływie ponad 10 lat. W tym okresie doszło bowiem do istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza, która jest wynikiem występującej w tym okresie inflacji (Główny Urząd Statystyczny, 2020). Już z bardzo wstępnej analizy danych Głównego Urzędu Statystycznego dotyczących inflacji, wynika to, że od 2008 r. do 2019 r. ceny towarów i usług konsumpcyjnych wzrosły (gdzie podstawą do tego wyliczenia są ceny z 2008 r.) o 29,26%. Należy przy tym kategorycznie podkreślić, że niczych wątpliwości nie powinno budzić, że zmiana siły nabywczej pieniądza o ok. 30% jest z całą pewnością zmianą istotną. W tym miejscu warto przypomnieć to, że dekodowanym w judykaturze *ratio* instytucji waloryzacji z art. 358¹ § 3 k.c. jest właśnie dążenie do złagodzenia skutków inflacji w Polsce i przywrócenia wartości ekonomicznej pieniądza²⁰. Trzeba przy tym wyraźnie wskazać, że nie mamy tutaj bynajmniej do czynienia z sytuacją, w której istotna zmiana siły nabywczej pieniądza dotyczy czy to pojedynczego dobra, czy też wyłącznie kilku dóbr, ale z sytuacją, w której zmiana siły nabywczej pieniądza dotyczy pełnego koszyka towarów i usług. Wobec tego wystąpiła globalna zmiana siły nabywczej pieniądza, a zatem nastąpił istotny jej spadek mierzony względem wszystkich towarów i usług oferowanych na rynku. Powyższe implikuje przyjęcie wniosku, że w okresie w którym „kredytobiorca” bez podstawy prawnej korzystał z kwoty kredytu, miała miejsce istotna zmiana siły nabywczej pieniądza, która powinna stanowić faktyczną podstawę do dokonania waloryzacji sądowej tego świadczenia, co jest wynikiem przyjętej zasady ekwiwalentności, a zatem ekonomicznej równowagi, świadczeń. Niczych wątpliwości nie powinno bowiem budzić, że świadczenia zwracane w następstwie stwierdzenia nieważności umowy kredytu powinny być ekwiwalentne²¹, czego realizacji ma właśnie służyć norma z art. 358¹ § 3 k.c.

Mając na uwadze, że:

- w orzecnictwie przyjmuje się, iż: „Celem waloryzacji jest przywrócenie początkowej wartości świadczenia. Nie ist-

nieje przy tym jeden wspólny dla wszystkich przypadków wskaźnik waloryzacji, a przy przerachowywaniu świadczeń pieniężnych należy unikać uproszczeń i jednostronności. Mierniki waloryzacji należy stosować indywidualnie, w zależności od okoliczności i rodzaju sprawy. Sąd winien więc przyjmować nie dowolne kryterium, lecz wskaźnik porównywalności możliwie najbliższy naturze zobowiązania, z którego świadczenie wynikło oraz celu, którego osiągnięciu świadczenie miało i ma służyć²²,

- świadczenie banku, które stanowi bezpodstawne wzbogacenie „kredytobiorcy”, przyjęło postać świadczenia pieniężnego (wypłaty),

- jedno z roszczeń powoda z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia dotyczy kosztów poniesionych przez bank w związku z pozyskaniem kapitału i udostępnieniem go do korzystania przez okres kilku lat przez „kredytobiorcę”, oczywiście jest, że miernikiem waloryzacji powinna być tutaj stopa inflacji, która będzie obrazowała to, w jakim stopniu zmianie uległa siła nabywcza wypłaconej kwoty kredytu.

Oceny siły nabywczej pieniądza należy bowiem dokonywać z uwzględnieniem sytuacji na rynku określonych dóbr materialnych, które zawsze przedstawiają określoną wartość realną. Nie zawsze przy tym ta wartość realna pokrywa się z wartością znaku pieniężnego, wyemitowanego jako jej nośnika, bo różne procesy ekonomiczne wywołać mogą w tym zakresie rozmaite zmiany. Niezaprzeczalne jest natomiast to, że strony umowy opiewającej na zobowiązanie pieniężne mają określone wyobrażenia o sile nabywczej sumy będącej przedmiotem zobowiązania oraz że w razie zachwiania relacji pomiędzy rzeczywistą wartością pieniądza a jego wartością nominalną, to wyobrażenie musi stanowić punkt wyjścia do rozważań nad przywróceniem równowagi pomiędzy liczbą wchodzących w rachubę nominalów pieniężnych a tym, co w danym momencie rzeczywiście można za nie nabyć²³. W powyższym kontekście warto przypomnieć, że w judykaturze przyjmuje się trafnie, iż: „Celem waloryzacji jest przywrócenie początkowej wartości świadczenia. Nie istnieje przy tym jeden wspólny dla wszystkich przypadków wskaźnik waloryzacji, a przy przerachowywaniu świadczeń pieniężnych należy unikać uproszczeń i jednostronności. Mierniki waloryzacji należy stosować indywidualnie, w zależności od okoliczności i rodzaju sprawy. Sąd winien więc przyjmować nie dowolne kryterium, lecz wskaźnik porównywalności możliwie najbliższy naturze zobowiązania, z którego świadczenie wynikło oraz celu, którego osiągnięciu świadczenie miało i ma służyć²⁴.

Zasadniczym motywem dokonania przedmiotowej waloryzacji sądowej powinien być wynikający z art. 358¹ § 3 k.c. rozkład ryzyka związanego ze zmianą wartości realnej pieniądza (Jurkowska-Zeidler, 2016). W przypadku braku tej waloryzacji mielibyśmy do czynienia z sytuacją, w której całe ryzyko związane ze zmianą wartości realnej pieniądza w okresie od dnia wypłaty kredytu przez bank do dnia zwrotu tej kwoty przez „kredytobiorcę” spoczywałoby po stronie banku. Jurydycznym potwierdzeniem prawidłowości tego stanowiska jest wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie, w którym sąd ten wskazał, że: „Rozliczenie stron nieważnej umowy kredytu indeksowanego powinno nastąpić na podstawie

art. 405–411 KC przy uwzględnieniu stanu wzbogacenia na dzień wyrokowania²⁵.

Ponadto należy podkreślić, że tendencja do przeliczenia uzyskanego bez podstawy prawnej świadczenia pieniężnego zgodnie z postanowieniami zasady ekwiwalentności została wypracowana w judykaturze jeszcze przed wprowadzeniem do systemu prawa normy z art. 385¹ § 1 k.c.²⁶ (Dubis, 2019). Podobnie doktryna, analizując kwestię wartości bezpodstawnego wzbogacenia, opowiada się za koncepcją szerokiego ujmowania sytuacji objętych pojęciem wzbogacenia, a tym samym za koniecznością uwzględnienia fruktyfikacji cudzego prawa lub dobra, zaoszczędzenia wydatku oraz uchronienia przed szkodą (Pietrzykowski, 2018; Sokołowski, 2014 i powoływane tam piśmiennictwo; Karaszewski, 2019). Chodzi tutaj w szczególności o uniknięcie sytuacji, w której całe ryzyko ekonomiczne związane z udostępnieniem przez powoda kapitału pieniężnego, które stanowi źródło bezpodstawnego wzbogacenia się pozwanego, byłoby ponoszone przez powoda. W przedstawionym kontekście celowe jest przypomnienie tego, że w orzecznictwie trafnie przyjmuje się, że: „W świetle art. 385¹ § 3 KC rozłożenie ryzyka związanego ze zmianą wartości realnej pieniądza nie musi być równomierne. Niemniej jednak, w jego wyniku nie powinno nigdy dochodzić do rozstrzygnięć prowadzących do wzbogacenia się jednej strony kosztem drugiej²⁷. Podobnie w judykaturze wskazuje się *explicite*, że „Ryzykiem inflacji nie można obciążyć wyłącznie jednej strony. Wyrównaniu ewentualnych strat zobowiązanego, które ponosi on na skutek inflacji i spadku realnej wartości otrzymanej składki, służy instytucja rozkładu ciężaru ryzyka inflacyjnego²⁸.

W tym miejscu — pamiętając, że drugą z przesłanek zastosowania instytucji waloryzacji sądowej z art. 358¹ § k.c. jest zgodność zastosowania tej instytucji z zasadami współżycia społecznego — przypomnę, że w judykaturze wskazuje się, że: „Waloryzacja świadczeń przy wszystkich ustawowych przesłankach zmierza do przywrócenia realnej wartości umówionego świadczenia. Stosownie do zasad waloryzacji przedmiotem świadczenia w rzeczywistości jest nie tyle suma jednostek pieniężnych, ile oznaczona wartość ekonomiczna niezmienna w czasie, a wyrażona w odpowiedniej sumie jednostek pieniężnych. Suma tych jednostek w zależności od zmiany siły nabywczej pieniądza może ulegać zwyczaj lub obniżeniu na podstawie odpowiedniego przeliczenia uwzględniającego zmiany siły nabywczej pieniądza²⁹. W przypadku zaś zwrotu przez „kredytobiorcę” na rzecz banku wyłącznie samej kwoty wypłaconego kredytu mielibyśmy do czynienia z sytuacją, w ramach której powyższy cel nie zostałby w ogólności zrealizowany. Stałoby to w oczywistej sprzeczności z koniecznością zabezpieczenia interesów stron, a także z zasadami współżycia społecznego. „Kredytobiorca” korzystałby bowiem z „bezpłatnego kredytu”, która to koncepcja nie jest stosowana w praktyce funkcjonowania rynków finansowych. Co więcej, brak waloryzacji sądowej skutkowałby tym, że „kredytobiorca” pozostałby nadal wzbogacony, co godziłoby zarówno w sens instytucji bezpodstawnego wzbogacenia, jak i w interes banku. Nie wolno przy tym zapominać, że w przypadku braku waloryzacji sądowej z art. 358¹ § 3 k.c. to wyłącznie bank

ponosiłby ryzyko ekonomiczne związane z udzielonym kredytem, uznanym następnie za nieważny.

W tym miejscu — niejako na marginesie prowadzonych rozważań — trzeba zaznaczyć, że jakkolwiek w przypadku kredytu bankowego mamy do czynienia z przedsiębiorcą-bankiem, to przy tzw. waloryzacji sądowej w żadnej sytuacji nie będzie mogła znaleźć zastosowania norma z art. 358¹ § 4 k.c. Mamy tutaj bowiem do czynienia ze świadczeniem z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia się „kredytobiorcy” kosztem banku, które nie jest związane z okolicznością prowadzenia przez „kredytobiorcę” działalności gospodarczej. O takim charakterze tego świadczenia i braku jego związku z działalnością gospodarczą przesądził Sąd Najwyższy w wyroku z 30.09.2009 r., gdzie *explicite* zaznaczył: „Świadczenie pieniężne (zwrot zapłaconej ceny) spełnione na rzecz strony prowadzącej przedsiębiorstwo — w następstwie obowiązku zwrotu wzajemnych świadczeń z nieważnej umowy wzajemnej — nie jest świadczeniem związanym z prowadzeniem przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 358¹ § 4 k.c.”³⁰.

W konsekwencji należy wskazać, że sąd dla ustalenia realnej wartości korzyści uzyskanych bezpodstawnie przez „kredytobiorcę” powinien zawsze stosować miarodajne ceny rynkowe (wartość nabywczą pieniądza) z dnia orzekania, a nie z dnia wypłaty kwoty kredytu³¹. Jurydycznym potwierdzeniem prawidłowości tego stanowiska jest wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie, w którym sąd ten wskazał, że: „Rozliczenie stron nieważnej umowy kredytu indeksowanego powinno nastąpić na podstawie art. 405–411 KC przy uwzględnieniu stanu wzbogacenia na dzień wyrokowania”³². Tym samym kwota wypłaconego kredytu powinna być zwaloryzowana na dzień jej zwrotu przez „kredytobiorcę” do banku.

Podsumowanie

Podsumowując, podkreślę, że stanowisko Sądu Apelacyjnego w Białymstoku odnośnie do braku zwrotu kosztów z tytułu bezumownego korzystania z kapitału jest w całości nieprawidłowe, a przy tym groźne dla praktyki obrotu gospodarczego. Przemawia za tym argument, że w obliczu hipotetycznego uznania, że bankowi nie należy się zwrot kosztów za korzystanie przez „kredytobiorcę” z kapitału na podstawie nieważnej (*ex tunc*) umowy kredytowej, zastosowanie instytucji bezpodstawnego wzbogacenia wobec kondycji banku do „kredytobiorcy” nie będzie prowadzić do przywrócenia stanu równowagi majątkowej³³. W takiej sytuacji bank pozostałby zubożony o wartości kosztów poniesionych w związku z dostarczeniem „kredytobiorcy” kapitału. Podobnie zastosowanie instytucji bezpodstawnego wzbogacenia w sposób wskazany przez Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z 20.02.2020 r., prowadzi w istocie do sytuacji, w której bank

będzie podwójnie sankcjonowany z tytułu udzielenia kredytu. Stoi to w oczywistej sprzeczności z celem regulacyjnym Dyrektywy, którym jest zapewnienie równowagi między stronami umowy, a nie sankcjonowanie przedsiębiorcy. Podzielenie stanowiska w przedmiocie braku wynagrodzenia z tytułu bezumownego korzystania z kapitału skutkowałoby również tym, że instytucja bezpodstawnego wzbogacenia służyłaby w istocie sankcjonowaniu działalności banku. W piśmiennictwie i orzecznictwie zaś trafnie podnosi się, że instytucja bezpodstawnego wzbogacenia ma charakter ochronny, a nie sankcyjny³⁴ (Pietrzykowski, 2013; Dubis, 2019), a tym samym nie może ona w jakimkolwiek przypadku służyć sankcjonowaniu.

Należy przy tym podkreślić, że wskazane wyżej stanowisko odnośnie do braku zwrotu kosztów z tytułu bezumownego korzystania z kapitału jest nie do pogodzenia z dotychczasowym dorobkiem doktryny i judykatury, gdzie wyłącza się możliwość konsumowania przez bezpodstawnie wzbogaconego *sui generis* owoców bezpodstawnego wzbogacenia. Przyjęcie tego stanowiska skutkowałoby usankcjonowaniem stanu, w którym bezpodstawnie wzbogacony „kredytobiorca” może korzystać z dodatkowego benefitu w postaci bezpłatnego finansowania udzielonego mu przez bank na około 10 lat.

Wreszcie należy wskazać, że stanowisko odnośnie do braku wynagrodzenia z tytułu bezumownego korzystania z kapitału w połączeniu z koniecznością zwrotu przez „kredytobiorcę” wyłącznie nominalnej kwoty wypłaconego kredytu jest nie do pogodzenia z instytucją waloryzacji sądowej z art. 358¹ § 3 k.c. Stanowisko to skutkowałoby bowiem tym, że to wyłącznie bank ponosiłby całe ryzyko ekonomiczne związane z istotną zmianą siły nabywczej środków pieniężnych.

Tym samym nie można w żadnym razie podzielić stanowiska odnośnie do braku zwrotu kosztów banku z tytułu bezumownego korzystania z kapitału pieniężnego przez „kredytobiorcę”, które to stanowisko jest — co jeszcze raz podkreślę — w całości nieprawidłowe. Co więcej, stanowisko to jest szczególnie groźne dla stabilności systemu bankowego i systemu finansowego. Jego hipotetyczne podzielenie skutkowałoby bowiem tym, że negatywne skutki związane ze stwierdzeniem nieważności (*ex tunc*) umowy kredytu dotknęłyby nie tylko strony umowy kredytu, ale również deponentów banków, którzy mieliby problem z otrzymaniem wynagrodzenia z tytułu kapitału powierzonych bankom (depozytów). Skutkowałoby to swoistym zniechęceniem deponentów do lokowania swoich oszczędności w banku, co przełożyłoby się siłą rzeczy na ograniczenie akcji kredytowej banków, a tym samym na niedostateczne realizowanie przez banki funkcji podstawowego kanału finansowania systemu gospodarczego. Nie bez znaczenia jest również to, że spowodowałoby to istotne pogorszenie wyników finansowych banków, co miałoby negatywne przełożenie na sferę finansów publicznych (zarówno z uwagi na CIT, jak i tzw. podatek bankowy).

Przypisy/Notes

- ¹ Wyrok SA w Białymstoku z 20.02.2020 r., I ACa 635/19, LEX nr 2817682.
- ² Wyrok SA w Warszawie z 30.10.2013 r., VI ACa 244/13, Legalis.
- ³ Wyrok SA w Katowicach z 2.08.2018 r., I ACa 1193/17, Legalis; wyrok SN-Izba Cywilna z 3.02.2016 r., V CSK 312/15, Legalis.
- ⁴ Wyrok SA w Krakowie z 16.09.2014 r., I ACa 729/14, LEX nr 1563517.
- ⁵ Wyrok SN z 13.05.1988 r., III CRN 83/88; OSNCP 5/1989, poz. 84; wyrok SN z 18.11.2009 r., II CSK 242/09, Legalis.
- ⁶ Wyrok SA w Katowicach z 13.05.2014 r., I ACa 36/14, Legalis; wyrok SN z 21.03.2007 r., I CSK 458/06, LEX nr 253397.
- ⁷ Wyrok SN z 21.03.2007 r., I CSK 458/06, LEX nr 253397.
- ⁸ Wyrok TSUE z 15.03.2012 r., C-453/10, Perenicova i Perenic; wyrok TSUE z 30.04.2014 r., C-26/13, Kasler; wyrok TSUE z 30.04.2014 r., C-280/13, Barclays Bank; wyrok TSUE z 17.07.2014 r., C-169/14, Sanchez Morcillo i Abril Garcia; wyrok TSUE z 21.01.2015 r., C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13, Inicaja Banco SA; wyrok TSUE z 21.12.2016 r., C-119/15, Biuro podróży Partner Sp. z o. o. Sp. K. vs. Prezes UOKiK; wyrok TSUE z 14.03.2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai vs. ER-STE Bank Hungary Zrt; wyrok TSUE z 03.10.2019 r., C-260/18 Kamil Dziubak i Justyna Dziubak vs. Raiffeisen Bank International AG.
- ⁹ Wyrok SN z 17.11.2011 r., IV CSK 68/11, Legalis; wyrok SO w Płocku z 16.10.2013 r., I C 1882/11, Legalis; wyrok SA w Warszawie z 10.01.2014 r., I ACa 867/13, LEX nr 1438309.
- ¹⁰ Wyrok SN z 19.10.2007 r., I CSK 259/07, Przegląd Sądowy 9/2010; wyrok SN z 7.11.2019 r., I CSK 450/18, LEX nr 2763813; wyrok SA w Szczecinie z 31.10.2019 r., I ACa 321/19, LEX nr 2864780.
- ¹¹ Wyrok SN z 17.11.2011 r., IV CSK 68/11, Legalis; wyrok SO w Płocku z 16.10.2013 r., I C 1882/11, Legalis; wyrok SA w Warszawie z 10.01.2014 r., I ACa 867/13, LEX nr 1438309.
- ¹² Wyrok SO w Kaliszu z 12.12.2013 r., II Ca 510/13, LEX nr 1716936.
- ¹³ Wyrok SA w Krakowie z 27.02.2018 r., I ACa 991/17, Legalis.
- ¹⁴ Wyrok SA w Szczecinie z 06.09.2012 r., I ACa 386/12, LEX nr 1237841.
- ¹⁵ Wyrok SN z 20.07.2005 r., II CK 774/04, LEX nr 311319.
- ¹⁶ Uchwała SN z 08.10.1992 r., III CZP 117/92, Legalis; wyrok SN z 30.01.2007 r., IV CSK 360/06, Legalis; wyrok SN z 26.11.2013 r., II PK 65/13, Legalis.
- ¹⁷ Wyrok SA w Katowicach z 24.08.2016 r., I ACa 1189/15, Legalis; wyrok SN z 07.05.1999 r., I CKN 1143/97, LEX nr 1211838.
- ¹⁸ Wyrok SN-Izba Cywilna z 28.04.2016 r., V CSK 504/15, Legalis.
- ¹⁹ Wyrok SN z 19.10.2007 r., I CSK 259/07, Przegląd Sądowy 9/2010; wyrok SN z 7.11.2019 r., I CSK 450/18, LEX nr 2763813; wyrok SA w Szczecinie z 31.10.2019 r., I ACa 321/19, LEX nr 2864780.
- ²⁰ Wyrok SA w Szczecinie z 6.09.2012 r., I ACa 386/12, LEX nr 1237841.
- ²¹ Wyrok SN-Izba Cywilna z 23.08.2012 r., II CSK 31/12, Legalis.
- ²² Wyrok SA w Białymstoku z 17.01.2018 r., I ACa 331/16, Legalis; wyrok SA w Katowicach z 24.08.2017 r., II AKA 326/17, Legalis; wyrok SA w Poznaniu z 27.09.2012 r., ACa 699/12, Legalis.
- ²³ Wyrok SN-Izba Cywilna z 17.06.2015 r., I CSK 586/14, Legalis.
- ²⁴ Wyrok SA w Białymstoku z 17.01.2018 r., I ACa 331/16, Legalis; wyrok SA w Katowicach z 24.08.2017 r., II AKA 326/17, Legalis; wyrok SA w Poznaniu z 27.09.2012 r., I ACa 699/12, Legalis.
- ²⁵ Wyrok SA w Warszawie z 04.12.2019 r., I ACa 442/18, Legalis; wyrok SN-Izba Cywilna z 21.03.2018 r., V CSK 215/17, Legalis; wyrok SN z 12.02.2016 r., II CSK 302/15, LEX nr 2010216; wyrok SA w Białymstoku z 30.10.2013 r., I ACa 452/13, LEX nr 1388764.
- ²⁶ Wyrok SN z 13.05.1988 r., III CRN 83/88, OSN 5/1989, poz. 84.
- ²⁷ Wyrok SN-Izba Cywilna z 16.05.2019 r., I CSK 655/18, Legalis; wyrok SN z 27.02.2019 r., II CSK 17/18, LEX nr 2626241; wyrok SA w Warszawie z 13.12.2018 r., V ACa 188/18, LEX nr 2634987; wyrok SA w Łodzi z 18.12.2013 r., I ACa 799/13, LEX nr 1422367.
- ²⁸ Wyrok SO w Gdańsku z 2.06.2011 r., III Ca 416/11, LEX nr 1714453.
- ²⁹ Wyrok SA w Poznaniu z 7.02.2013 r., I ACa 1194/12, Legalis.
- ³⁰ Wyrok SN z 30.09.2009 r., V CSK 33/09, LEX nr 564979.
- ³¹ Wyrok SN z 12.03.1998 r., I CKN 522/97, OSNC 11/1998, poz. 176; wyrok SN z 7.05.2009 r., IV CSK 27/09, LEX nr 515447; wyrok SN z 19.06.2015 r., IV CSK 565/14, LEX nr 1778868; wyrok SN z 12.02.2016 r., II CSK 302/15, LEX nr 2010216; wyrok SN-Izba Cywilna z 22.04.2005 r., II CK 599/04, Legalis.
- ³² Wyrok SA w Warszawie z 04.12.2019 r., I ACa 442/18, Legalis; wyrok SN-Izba Cywilna z 21.03.2018 r., V CSK 215/17, Legalis; wyrok SN z 12.02.2016 r., II CSK 302/15, LEX nr 2010216; wyrok SA w Białymstoku z 30.10.2013 r., I ACa 452/13, LEX nr 1388764.
- ³³ Wyrok SA w Gdańsku z 17.02.2017 r., I ACa 639/16, LEX nr 2352763; wyrok SA w Szczecinie z 27.04.2016 r., I ACa 1080/15, LEX nr 2081582.
- ³⁴ Wyrok SA w Łodzi z 29.04.2016 r., I ACa 1553/15, Legalis; wyrok SA w Krakowie z 15.09.2017 r., I ACa 444/17, Legalis; wyrok SA w Katowicach z 12.06.2017 r., I ACa 340/14, Legalis.

Bibliografia/References

- Dubis, J. (2019). Komentarz do art. 405 k.c. W: E. Gniewek (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Główny Urząd Statystyczny (2020). *Roczne wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny. https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultstronaopisowa/5239/1/1/roczne_wskazniki_cen_towarow_i_uslug_konsumpcyjnych_od_1950_roku.xlsx (09.10.2020).
- Jurkowska-Zeidler, A. (2016). Asymetria ryzyka a zasada sprawiedliwości społecznej na tle problemu kredytów we frankach szwajcarskich. *Gdańskie Studia Prawnicze*, XXXV, 131–153.
- Karaszewski, G. (2019). Komentarz do art. 405 k.c. W: J. Ciszewski (red.), P. Nazaruk (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Książek, P. (2020). Komentarz do art. 405 k.c. W: K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom 2A. Zobowiązania. Część ogólna*. Warszawa: C.H. Beck.
- Najwyższa Izba Kontroli (2018). *Ochrona praw konsumentów korzystających z kredytów objętych ryzykiem walutowym. Informacja o wynikach kontroli KBF. 430.001.2018*. Warszawa: Najwyższa Izba Kontroli. <https://www.nik.gov.pl/plik/id,17566,vp,20139.pdf> (09.10.2020).
- Pietrzykowski, K. (2013). *Kodeks cywilny. Komentarz*. Tom I. Warszawa: C.H. Beck.
- Pietrzykowski, K. (2018). *Kodeks cywilny. Komentarz*. Tom I. Warszawa: C.H. Beck.

- Rogoziński, D. (2018). Orzecznictwo SN w sprawie kredytów waloryzowanych kursem waluty obcej a prawidłowa implementacja jurysdykcyjna dyrektywy 93/13/EWG. *Rozprawy Ubezpieczeniowe*, (4), 3–21.
- Sokołowski, T. (2014). Komentarz do art. 405 k.c. W: A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania — część ogólna*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Trzaskowski, R. (2018). Komentarz do art. 405 k.c. W: J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna*. Warszawa: Wolters Kluwer.

Akty prawne

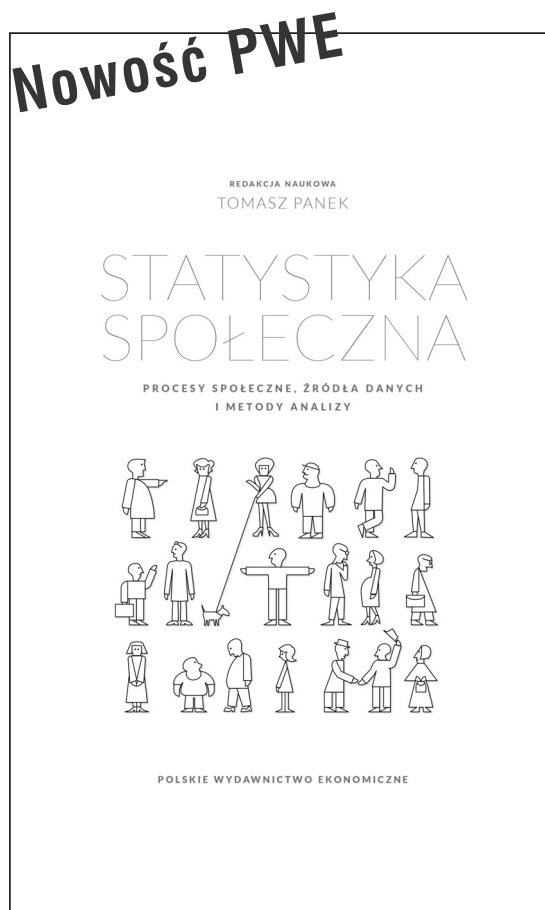
- Dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. L 95 z 21.04.1993 r., s. 29–34).
- Ustawa z 23.04.1964 r. — Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740).
- Ustawa z 29.08.1997 r. — Prawo bankowe (Dz.U. z 2019 r. poz. 2357 ze zm.).

Dr hab. Paweł Wajda, prof. UW

Profesor na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, adwokat, *of counsel* w kancelarii Baker McKenzie, odpowiadający za obszar regulacji rynków i instytucji finansowych.

Dr hab. Paweł Wajda, prof. UW

Professor at the Faculty of Law and Administration of the University of Warsaw, an advocate, as an *of counsel* in the Baker McKenzie law firm, he is responsible for the area of the *regulatory*.



Podręcznik **Statystyka społeczna. Procesy społeczne, źródła danych i metody analizy** jest poświęcony metodom analizy ilościowej społecznych aspektów procesów ekonomicznych i demograficznych oraz polityki publicznej. Badania procesów społecznych zajmują poczesne miejsce we współczesnej ekonomii, a ich wyniki stanowią cenne źródło informacji dla instytucji publicznych. Znaczenie analiz zjawisk i procesów społecznych wzrosło szczególnie w ostatnich kilkunastu latach, czego wyrazem są z jednej strony priorytety badawcze instytucji Unii Europejskiej (zwłaszcza Biura Statystycznego UE — Eurostatu) i organizacji międzynarodowych (przede wszystkim Organizacji Narodów Zjednoczonych i Banku Światowego), z drugiej zaś — nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii przyznane A. Senowi, J. Stiglitzowi, A. Deatonowi oraz A. Banerjeemu, E. Duflo i M. Kremerowi. W Polsce znaczący rozwój badań poświęconych zjawiskom i procesom społecznym nastąpił wraz z odchodzeniem od gospodarki centralnie planowanej. Członkostwo Polski w Unii Europejskiej narzuca nowe wymagania zarówno w zakresie organizacji badań, jak i zakresie analiz prowadzonych na ich podstawie.

Autorzy podręcznika wychodzą z założenia, iż informacje na temat zjawisk i procesów społecznych powinny być przedstawiane odbiorcom w formie możliwie precyzyjnej, co nie tylko zachęca, ale wręcz zmusza do sięgnięcia po metody analizy ilościowej. Ich stosowanie wymaga jednak korzystania z odpowiednich danych oraz metod analizy rozpatrywanych zjawisk i procesów. Triada: zjawiska i procesy społeczne, dane, metody analizy opisuje zwięźle podejście badawcze zaproponowane w tej książce. Jednocześnie intencją Autorów było ukazanie statystyki społecznej jako elementu systemu instytucji publicznych, ze szczególnym uwzględnieniem Polski i Unii Europejskiej. Omawiane zagadnienia są ilustrowane przykładami empirycznymi — podręcznik ma dostarczać informacji o określonych aspektach zmian społecznych dokonujących się w Polsce i Europie. Autorom podręcznika zależy jednocześnie, aby przy przedstawianiu określonych miar i sposobów ich wykorzystania w analizie poszczególnych obszarów warunków życia pokazać także, jak dochodzimy do określonych miar, czyli zapoznać Czytelników z metodami ich wyznaczania. Konieczne jest także podkreślenie, że analizy różnych aspektów warunków życia ludności są dokonywane przede wszystkim z punktu widzenia oceny poziomu zaspokojenia potrzeb ludności.

znajdź wybierz zamów

Księgarnia internetowa: www.pwe.com.pl